

UNIVERSITATEA BABEȘ – BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ SUDII DE HUNGAROLOGIE
DEPARTAMENTUL DE ETNOGRAFIE SI ANTROPOLOGIE MAGHIARĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

**STRATEGII DE VIAȚĂ ȘI DE CARIERĂ ALE PREOȚILOR DIN
PROTOPOPIATUL REFORMAT CĂLATA**

Conducător științific:
Prof. Univ. Dr. Pozsony Ferencz

Doctorand:
Máté Ștefan

Cluj – Napoca

2020

Cuprins

1.	Zona Călata.....	7
1.1	Locația.....	7
1.2	Date Demografice.....	10
1.3	Divizarea confesională.....	11
2.	Baza teoretică	13
2.1	Istoricul cercetării	13
2.2	Cadrul teoretic al interpretării	16
2.3	Ipozeze, probleme de cercetare	18
2.4	Metodele utilizate	20
3.	Religiozitatea și cercetarea ei	23
3.1	Secularizarea în context larg	27
3.2	Tendențe generale în religiozitatea britanică	30
3.3	Religiozitatea definită de sat	33
3.4	Religiozitatea în Ungaria și în România	38
4.	Caracteristici generale	45
4.1	Originea și statutul congregațional al preoților care slujesc în Călata	47
4.2	Mediul familial al preoților - socializarea confesională	52
4.3	Întemeierea familiei în rândul preoților	56
4.4	Cumetria sau relațiile familiale alese	58
5.	Resursele umane disponibile	59
5.1	Oficialii și funcționarii bisericii	59
5.2	Vecinii	61
6.	Motivație și carieră	62
7.	Preoți femei și preotese	72
7.1	Interpretări diverse	72
7.2	Vocații, roluri și atitudini	79
7.3	Preotesele	88
8.	Roluri familiale, bisericesti și comunitare	92

9.	Relații economice	95
9.1	Abordare socio-organizatorică	95
9.2	Schimbarea în timp a rolurilor preoțești	100
9.3	Înainte de schimbarea regimului	102
9.4	Imediat după schimbarea regimului	104
9.5	Preotul mileniului trei	106
9.6	Relația dintre preoți și organele municipale de stat	107
9.7	Relații economice locale	112
9.8	Mesajele informațiilor numerice.....	113
10.	Posibilitățile disciplinării bisericești	118
10.1	Puterea disciplinară a comunității	129
10.2	Bârfa	132
10.3	Disciplinare prin predică	134
10.4	Disciplinarea preotului	137
10.5	Sanționare și jurământ	141
10.6	Puterea disciplinară a practicării religiei în familie	144
11.	Interpretări diferite de roluri	147
11.1	Deosebiri datorate diferențelor de vârstă	150
11.2	Priorități în activitatea preoților	156
12.	Cariere	166
12.1	Protopopul	166
12.2	Femeia preot	173
12.3	Între două domiciliu	175
12.4	O familie de preoți	177
12.	Rezumatul tezei	182
13.	Bibliografie	190
14.	Anexe	205
14.1	Chestionar	205
14.2	Fotografii	208

Cuvinte cheie: religie, preoți, roluri sociale, secularizare, resurse umane, motivație, preoți femei, preotese, spațiu public, disciplinare bisericească, rețea socială, administrație, carieră

Prezentarea disertației

Datele tezei mele de doctorat au fost colectate cu ajutorul interviurilor, chestionarelor, informațiilor arhivistice, prin observare și observare participativă. Domeniul de cercetare are ca temă Protopopiatul Reformat Călata, iar datele se referă la perioada 2012-2018 a ciclului de administrare ecleziastică. În scopul colectării datelor am realizat un interviu cu fiecare dintre preoții acestei zone pe baza unui ghid de interviu semi-structurat. În afara celor 31 de preoți, am purtat discuții și cu unii dintre preoții Protopopiatului Reformat Cluj despre unele teme specifice acestei profesii. De asemenea, mi-am extins cercetarea și asupra unor persoane cu rol important în viața comunitară și a bisericii locale. Aceștia din urmă mi-au deschis o nouă perspectivă asupra câtorva teme studiate. Arhiva de documente și corespondență a Protopopiatului Reformat Călata a fost sursa informațiilor cu caracter statistic. Din Registrul preoților am aflat informațiile mai importante cu privire la viețile acestora și am completat datele respective cu ajutorul unui chestionar. La această cercetare am participat în calitate de preot, fructificând cei 22 de ani de activitate observațională și observare participativă.

Primele trei capitole ne prezintă caracterul specific al domeniului de cercetare, trecând în revistă literatura aferentă, caracteristicile demografice și congregaționale locale în curs de evoluție. De asemenea, ne oferă rezumatul tendințelor, a principiilor cheie, a cercetărilor religioase necesare pentru analiza tematicii în străinătate, în Ungaria, cât și în țara noastră.

Capitolul următor (4) analizează mediul familial al preoților, socializarea lor din copilărie, precum și influența persoanelor din aceeași categorie de vârstă, după care se are în vedere căsătoria și înrudirea artificială. Prezentarea posibilităților și a dezavantajelor oferite de resursele umane disponibile este urmată de analiza oportunităților de carieră și motivaționale din punct de vedere profesional. Un capitol separat dezbate primirea ecleziastică a femeilor preoți și a preoteselor, urmată de analiza diferitelor roluri și atribuții bisericești, a relațiile economice, precum și capitolul destinat posibilităților de disciplinare bisericească. Capitolul 11 pune față în față unele interpretări contradictorii din cadrul profesiei de preot, teza finalizându-se prin prezentarea unor situații specifice. Bibliografia este urmată de chestionarul adjuvant în completarea fișei personale, respectiv de fotografiile persoanelor interogate și ale circumstanțelor lor de viață.

Tezele lucrării în ordinea prezentării

Zona Călata este o regiune atractivă pentru activitatea unui preot. Unitatea națională și religioasă din regiune, situația economică prosperă, situarea în proximitatea Clujului, precum și existența căilor principale de tranzit (feroviare și rutiere) creează o lume echilibrată, o viață congregațională bogată, și mici comunități organice, unde activitatea unui preot este în continuă formare odată cu viața de zi cu zi a comunității. Astfel, în această locație se unesc tradițiile bisericești și folclorice cu caracteristicile vieții moderne, în așa fel încât reacția la provocări conduce inclusiv la formarea autodeterminării preoților. Într-o asemenea diversitate, preoții, reprezentanți ai unor spiritualități diferite, de origini diferite, conviețuiesc fără divizarea comunității protopopiale. Totodată, această libertate își lasă amprenta și asupra alegerii preotului.

Cu mici excepții, preoții din aceste congregații sunt intelectuali de primă generație. Educația lor religioasă este incidentală. Viața religioasă animată de schimbarea regimului i-a determinat spre vocația de preot. Grupurile locale de tineret, nou formate în toată Transilvania, au devenit un mediu propice pentru socializarea religioasă, unde a luat naștere o atracția față de vocația de preot. Influențele sale sunt percepute până aproape de mileniu. După această perioadă se simte declinul puterii de atracție față de vocația de preot. În același timp, deși se înregistrează o creștere a numărului de femei care urmează studii de specializare în teologie, nu putem vorbi despre feminizarea vocației. Imaginea ideală a congregațiilor privind preoții se schimbă cu încetul, prezentând o deschidere ușoară față de preoția reprezentată de femei. Activitatea lor vocațională este binevenită mai ales acolo, unde ele își desfășoară activitatea alături de soții lor sau sunt prezente în comunitate ca și preotese lucrând în alte domenii. Prejudecăți față de aceste persoane apar în momentul în care soții lor aleg profesii civile sau ele se află la conducerea comunității ca și persoane divorțate. În aceste cazuri, nici munca suplimentară nu este suficientă pentru ca prejudecățile să înceteze. Este nevoie de munca a zeci de ani ca vocația de preot să ofere șanse egale la nivel de congregație.

Calitatea și mobilizarea resursei umane definește de asemenea evoluția vocației de preot. Colegul cel mai apropiat de preot este soția acestuia. Orientarea ei profesională, bisericească este definitorie în acest sens. Ea lucrează cel mai mult în calitate de angajat al bisericii, alături de soțul ei, dar uneori încearcă să ajute congregația ca și pedagog, contabil sau asistent medical. În prezent sunt din ce în ce mai multe preotese care nu se identifică cu rolurile bisericii și care își asumă rar

activități în folosul comunității. Modelul de familie cu două venituri perturbă unitatea tradițională a vocației de preot, acolo unde preoteasa are un rol multiplu de formare a comunității. Liderii bisericești sunt membrii ai comunității locale, care, datorită respectului obținut, devin funcționari bisericești. Alături de preot, aceste persoane sunt cele care extind rețeaua socială a congregației. Relația cu primăriile sau cu alte organe de stat, succesul obținerii unor fonduri depind în mare măsură de prezența lor. Totuși, aceste persoane devin consilieri parohiali în primul rând datorită respectului congregației față de ei, angajamentul lor față de biserică fiind secundară. Astfel, se poate înțelege vehemența cu care uneori se întorc împotriva preotului. Aceste ocazii se limitează la mici conflicte și nu își lasă amprenta pe evoluția vocației de preot.

Administrarea relațiilor economice ale parohiei a condus la înmulțirea sarcinilor în rândul preoților. Administrarea patrimoniului bisericesc, solicitarea retrocedării terenurilor agricole, precum și demararea activității agricole sunt în strânsă legătură cu evoluția vieții preotului, deoarece orice sprijin minim din partea enoriașilor atrage după sine obligativitatea găsirii resurselor financiare și necesitatea de administrare a acestora. În Călata, întocmirea proiectelor de finanțare, administrația, colaborarea cu unele congregații din străinătate au rolul de a susține patrimoniul bisericesc, dar, nu în ultimul rând, acestea alcătuiesc și o modalitate de suplimentare a venitului preotului. În prezent, și activitățile cu caracter economic au devenit parte integrantă a vocației de preot.

Rolul preotului în ceea ce privește disciplinarea s-a diminuat însă. Comunitatea locală preia și ocupă această funcție bisericească în mod automat. În lipsa unui organ de execuție, preotul ia la cunoștință decizia etică a comunității și în cel mai bun caz o susține. Astfel, exprimarea opiniei din partea comunității va fi aceeași cu cea exprimată prin predică de către preot. În afară de asta, nu are loc nici o pedeapsă fizic-sufletească. Putem astfel afirma că răspândirea evangheliei devine de o semnificație primordială, punându-se accentul pe prevenirea contravențiilor, a actelor ilegale, și pe restabilirea ordinii perturbate și pe reconciliere. Slăbirea funcției disciplinare ne arată diminuarea caracterului organic al comunității. Normele comunității, care se individualizează din ce în ce mai tare, devin doar orientative, transformând astfel rolul preotului și al bisericii. Se ajunge la proceduri disciplinare bisericești demarate împotriva preoților în cazul în care comportamentul ofensator al acestuia sau apariția unui conflict aprins duce la segmentarea congregației. În această ultimă instanță, organele bisericești superioare îl somează să părăsească congregația spre binele

comunității. Dreptate nu se face nici în această situația, ci se atenuază tensiunea. Aceste tipuri de conflicte au la bază divergențe personale, în cadrul cărora ambele părți își susțin propria opinie. Schimbarea preotului rezolvă starea de conflict, dar nu soluționează cauza acesteia. În rândul congregațiilor se propagă vestea “învingerii” preotului.

Din punct de vedere al vârstei, preoții din cadrul protopopiatului practic au ajuns la jumătatea perioadei de lucru. Divergențele datorate diferenței de vârstă sunt ne semnificative. Totuși, putem vorbi de trei categorii în privința pregătirii teologice și a socializării religioase. Astfel, în ciuda bazei comune în educație, identificăm trei categorii distinse de vârstă: grupul care și-a dobândit diploma înainte de schimbarea regimului, grupul celor crescuți în starea de euforie religioasă de după schimbarea regimului, respectiv grupul cuprinzând preoții care și-au terminat studiile după trecerea într-un nou mileniu. Toate categoriile sunt prezente în perioada cercetată în protopopiat, însă datorită faptului că majoritatea provin din grupul care au devenit preoți imediat după schimbarea regimului, diferențele privind prioritățile vocaționale datorate diferențelor de vârstă sunt ne semnificative. Importanță mai mare se atribuie problemei de apreciere vocațională, sugerată prin diferențele de concept dintre preot-duhovnic. În cazul preotului accentul se pune pe caracterul administrativ al muncii, pe când în cazul duhovnicului se evidențiază caracterul sufletesc-intelectual. Această tipizare forțată reprezintă o problemă doar la suprafață. Cu mici decalaje de accent, totuși ambele tipuri de activități se prevalează în formarea vocației preoțești.

Bibliografie

ÁCS Anna

2007 *Egyházfegyelem egy bakonyalji falu református gyülekezetében a 18. században*. Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7/II. Sepsiszentgyörgy–Veszprém 255–264.

BALOGH Balázs, FÜLEMILE Ágnes

2004 *Társadalom, Tájszerkezet, Identitás Kalotaszegen*. Akadémiai Kiadó, Budapest

BAUSINGER Hermann

1995 *Népi kultúra a technika korszakában*. Osiris-Századvég Bp.

BOURDIEU Pierre

2008 *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. General Press Kiadó, Budapest

BÍRÓ A. Zoltán – TÚROS Endre

1995 *Egyház a társadalom szemszögéből*. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf1482.pdf Letöltve: 2017. 04.10.

BÖGRE Zsuzsa–KAMARÁS István

2013 *Vallásszociológia*. Luther Kiadó, Budapest

BRUBAKER Rogers – FEISCHMIDT, Margit – FOX, Jon – GRANCEA, Liana

2010 *Politică naționalistă și etnicitate cotidiană într-un oraș transilvănean*. Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Cluj-Napoca

BRUCE Steve

2003 *The Demise of Christianity in Britain* In: Grace Davie, Paul Heelas, Linda Woodhead: *Predicting Religion*. Ashgate, 53–64.

1995 *Religion in Modern Britain*. Oxford University Press, New York

BUZOGÁNY Dezső – JÁNOSI Csongor

2011 *A református egyház Romániában a kommunista rendszer első felében*. L'Harmattan Kiadó, Budapest

2007 *A Hunyad–Zarándi Református Egyházmegye Parciális Zsinatainak végzései*. Kolozsvár

CORDOREANU Felicia

2012 *Condiția socială a femeii în ortodoxia contemporană românească*. Editura Lumen, Iași

CZÉGÉNYI Dóra

2001 *A hiedelem és hiedelemszöveg, mint reprezentáció.* In: CZÉGÉNYI Dóra – KESZEG Vilmos (szerk.) *Emberek, szövegek, hiedelmek.* KJNT Kolozsvár, 141–206.

1999 *Magyar–román interetnikus kapcsolatok vallási vetülete.* In: BORBÉLY Éva – CZÉGÉNYI Dóra (szerk.) *Változó társadalom.* KJNT Kolozsvár, 29–43.

DAVIE Grace

2010 *A vallás szociológiája* Bencés Kiadó, Pannonhalma

FEJES Ildikó

2018 *A vallásosság történelmi és szociológiai dimenziói Csikban.* Status Kiadó, Csíkszereda

FRAUHAMMER Krisztina

2019 *Imák és olvasatok.* Imakönyvek a 19-20. századi Magyarországon. Innovariant Nyomdaipari Kft. Szeged

GHEORGHIU Elena Iulia

2003 *Religiozitate și creștinism în România postcomunistă,* In: *Sociologie Românească, Volumul I, nr. 3/2003.* 102 – 121.

GOG Sorin

2007 *Az ateizmus után. Románia a vallási újjászületés és szekularizáció között* In: *Erdélyi Társadalom 5/1 Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár.* 51–65.

GOFFMAN Erving

1981 *A hétköznapi élet szociálpszichológiája.* Gondolat, Budapest

GOULD Stefen Jay

1999 *Az elméricskél ember.* Typotex, Budapest

GRANOVETTER Mark

1995 *A gyenge kötések ereje.* In: ANGELUSZ Róbert – TARDOS Róbert (szerk.): *Társadalmak rejtett hálózata.* Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 371–400.

HABERMAS Jürgen

1999 *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása.* Osiris Kiadó, Budapest

HAMILTON Malcolm B.

1998: *Vallás, ember, társadalom- elméleti és összehasonlító vallásszociológia*, Aduprint, Budapest

HELLER Ágnes

1996 *A szegény hatalma*. Osiris Kiadó, Budapest

ILLYÉS Endre

1941 *Egyházfegyelem a Magyar Református Egyházban*. Debrecen

JAKAB Attila

2005 *A protestáns Erdély*. Az erdélyi magyar protestáns egyházak és vallási közösségek társadalmi szerepe. Műhelytanulmány 11. EÖKiK, Budapest

JENKINS Timothy

1999 *The Country Church – the Case of St.Mary’s Comberton* In: *Religion In English everyday life. An Ethnographic Approach*. Berghahn Books New York, Oxford 41–75.

JOGSZABÁLY

2018 *A romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról*. In: Bibza Gábor (szerk.) *A Romániai Református Egyház Törvénytára*, Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpont, Kolozsvár

KESZEG Vilmos

2011 *A történetmondás antropológiája*. Egyetemi jegyzet. In: JAKAB Albert Zsolt (szerk.) KJNT, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kolozsvár

2007 *Élettörténetek populáris regiszterekben*. In: JAKAB Albert Zsolt, KESZEG Anna, KESZEG Vilmos (szerk.) *Emberek, életpályák, élettörténetek*. KJNT, Kolozsvár 151–197.

KESZEG Vilmos – BECZE Márta

2001 *Előszó*. In: NAGY Ödön – HERMÁN János – NYITRAI Mózes: *Palástban. Lelkészek szórványban*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 5–26.

KINDA István

2004 *A protestáns pap és közössége konfliktusa*. Korunk XV. 12. Kolozsvár, 54–58.

2005 *A társadalmi kontroll és intézményei a moldvai falvakban. Normák, normaszegők és szankciók a csángó társadalomban*. In: KINDA István – POZSONY Ferenc (szerk.): *Adaptáció és modernizáció a moldvai csángó falvakban*. KJNT, Kolozsvár, 21–57.

2010 *Ellenőrzött közösségek*. Erdélyi Múzeum Egyesület – Mentor Kiadó, Marosvásárhely

KISS Dénes István

2007 *Gazdasági-társadalmi folyamatok az erdélyi falvakban*. Kolozsvár, Presa Universitară Clujeană

2007 *Vallásszociológia a posztkommunista Romániában*. In: Erdélyi Társadalom V. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM, 2007/1, Kolozsvár 193-204.

2014 *Deszekularizáció Romániában*. Korunk 2014/5 Kolozsvár, 4–14.

KISS Réka

2011 *Egyház és közösség a kora újkorban. A Küküllői Református Egyházmegye a 17–18. századi iratainak tükrében*. Akadémiai Kiadó, Budapest

KÓS Károly

1988 *Régi Kalotaszeg*. Metrum, Budapest

KÓSA László

2008 *A népi kultúra történeti rétegei* In: GAZDA Klára, KESZEG Vilmos, POZSONY Ferenc, TÁNCZOS Vilmos (szerk.) SZÖVEGGYŰJTEMÉNY a Magyar népi kultúra című tankönyvhöz. Ábel Kiadó, Kolozsvár. 133–147.

1993 *Egyház, Társadalom, hagyomány*. Societas et ecclesia 1, Debrecen

1990 *Protestáns egyházas szokások és magatartásformák*. In: PALÁDI-KOVÁCS Attila (szerk.) Magyar Néprajz VII. Akadémiai Kiadó, Budapest 443–481.

1967 *Az Alföld és a hegyvidék gazdasági kapcsolata. (Adatok a sarló-kasza eszközváltáshoz)*. In: K. KOVÁCS László (szerk.) Ethnographia LXXVIII. Évfolyam, 1. szám. Akadémiai Kiadó, BP. 22–40.

KÓSA László – SZEMERKÉNYI Ágnes

2008 *Apáról fiúra*. In: GAZDA Klára, KESZEG Vilmos, POZSONY Ferenc, TÁNCZOS Vilmos (szerk.) SZÖVEGGYŰJTEMÉNY a Magyar népi kultúra című tankönyvhöz. Ábel Kiadó, Kolozsvár. 127–132.

KOTICS József

2001 *Mások tekintetében*. Miskolci Egyetem, A Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék Könyvei 4.

KÜRTI László

2000 *Kalotaszeg – Határ, régió, fogalom* In: CZÉGÉNYI Dóra, KESZEG Vilmos (szerk.) KJNT 8. Évkönyv Kolozsvár 11–54.

LÉVAI Katalin

2000 *A nő szerint a világ*. Osiris, Budapest

LYOTARD Jean – Francois

1993 *A posztmodern állapot*. Századvég kiadó Bp.

MAGYARI-VINCZE Enikő

2004 *A patriarkális rend – alulról és felülről*. Korunk XIV. 3. Kolozsvár, 12–25.

<http://epa.oszk.hu/00400/00458/00075/2004honap3cikk562.htm> Accesat: 10.05.2015

2006 *Feminista antropológia elvek és gyakorlat között*. Desire, Kolozsvár, 130–137.

http://www.desire-ro.eu/wp-content/uploads/feminista_antropologia_tankonyv_2006.pdf Accesat: 10.05.2015

McGUIRE B. Meredith

1992 *RELIGION: The Social Context*. Wadsworth Publishing Company, Belmont, CA.

NAGY Ödön

1991 *Az egyház szerepe halottas szokásaink alakításában*. Népi vallásosság a Kárpát–medencében I. Veszprém 179–184.

PÁVAI István

2005 *Az erdélyi nagytáj a néprajz-, népzene-, néptánc kutatás szemléletében*. In: KESZEG Vilmos, TÖTSZEGI Tekla (szerk.) KJNT 13. Évkönyve Kolozsvár, 15–47.

PERROW Charles

1997 *Szervezet-szociológia*. Osiris, Budapest

PETI Lehel

2008 *A moldvai csángók vallásossága. Hagyományos világkép és modernizáció*. Lucidus Kiadó, Budapest

2010 „Nekünk is van Medjugorjénk!” *Vallási és etnikai interferenciák Erdélyben. A szőkefalvi Mária-jelenések*. In: FEISCHMIDT Margit (szerk.) *Etnicitás. Különbségteremtő társadalom*. Gondolat-MTA Kisebbségkutató Intézet 283–299.

P. GAÁL Anikó

1997 *Eklézsiakövetés Kalotaszegen* In: Népi vallásosság a Kárpát–medencében II. Veszprém– Debrecen 377–385.

POZSONY Ferenc

2011 *Társadalmi változások Orbaiszék településein (1850-2010)*. In: *Beavatás. Tanulmányok a zabolai Fiatal Néprajzkutatók Szemináriumának anyagából (2008-2011)*. KJNT-CsNM, Kolozsvár- Zabola, 11–56.

2009 *A vasárnap szerkezete egy székely kisvárosban és községben*. In: KESZEG Vilmos, POZSONY Ferenc, TÖTSZEGI Tekla (szerk.) *A fiatalok vasárnapja Európában*, KJNT, Kolozsvár, 128–152.

2003 *A moldvai csángó-magyar falvak társadalomszerkezete*. In: Pro Minoritate Nyár. 142–165.

1991 *Látomások a vallásos közösségek életében*. In: Népi vallásosság a Kárpát–medencében I. Veszprém 184–194.

RORTY Richard

1993 *Posztmodern burzsoá liberalizmus* In: A posztmodern állapot. Századvég Kiadó, Bp.

SALLÓ Szilárd

2013 *Egy csikmadarasi bács gazdasági kapcsolathálójának vizsgálata*. In: Kolozsvártól Pécsig, a yaoitól a juhászatig. L'Harmattan 189–214.

SÁRAI Szabó Katalin

2013 *Az egyházi „társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása”*. *Nők a református egyházban a 19–20. század fordulóján*. Médiakutató 2013. Tavasz. 41–52.

2010 *A református nő a 19. Század végétől az 1930-as évekig – A belmissziói mozgalom hatása a nők egyházi működésére*. Budapest, <http://doktori.btk.elte.hu/hist/saraiszabokatalin/tezis.pdf> Accesat: 10.05.2015

SOUTHERN R. W.

1987 *A nyugati társadalom és az egyház a középkorban*. Gondolat. BP.

SZABÓ Á. Töhötöm

2013 *Gazdasági adaptáció és etnicitás. Gazdaság, vidékiség és integráció egy erdélyi térségben*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár

2009 *Kooperáló közösségek*. Munkavégzés és kapcsolatok a falusi gazdálkodásban. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

2002 *Közösség és intézmény Stratégiák a lónai hagyományos gazdálkodásban*. KJNT, Kolozsvár

SZACSVAY Éva

2006 *Tér, Emlékezet, identitás. A kalotaszegi konfirmáció tere és szimbólumai*. In: GAZDA Klára, TÖTSZEGI Tekla (szerk.) KJNT 14. Évkönyv, Kolozsvár, 226–247.

SZŐCSNÉ Gazda Enikő

2001 *Erkölc és közösség. Orbai széki erkölcsirányítás a XVII–XIX. században*. Pro–Print, Csíkszereda

SZULOVSZKY János

2018 *Vallás – Világkép – Tudomány*. A keresztény tudományos értelmezési keret létjogosultsága. Magyar Valláskutatói Társaság, L'Harmattan Kiadó, Bp.

TÁNCZOS Vilmos

2010 *Archaikus népi imák a Mezőségről*. In: KESZEG Vilmos, SZABÓ Zsolt (szerk.) *MEZŐSÉG. Történelem, örökség, társadalom*. Művelődés – Kolozsvár 182–189.

TÁRKÁNY Szücs Ernő

1981 *Magyar jogi népszokások*. Gondolat. Budapest

TOMKA Miklós

2007 *Egyház a társadalomban*. Pázmány Társadalomtudomány 8. *Loisir Könyvkiadó, Budapest*

TÖNNIES Ferdinand

1983 *Közösség és társadalom*. Gondolat. Budapest

VARGA E. Árpád

ERDÉLY ETNIKAI ÉS FELEKEZETI STATISZTIKÁJA Népszámlálási adatok 1850-2002 között.
<http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm> Accesat: 19.06.2018

VETÉSI László

1997 *Egy aranyosszéki idős férfi vallásos világgépe*. Népi vallásosság a Kárpát-medencében II. Veszprém–Debrecen 320–344.

ZSIGMOND Júlia

2015 *Élettörténeti párhuzamok egy református ébredési mozgalom nyomán létrejött bibliaórási közösségben*. Erdélyi Múzeum LXXVII. Kötet, 2. Füzet, Erdélyi Múzeum-Egyesület Kolozsvár, 68–79

2014 *Narrációk egy emlékezetes kalotaszentkirályi evangelizációs hétről*. Erdélyi Múzeum LXXVI. Kötet, 1. Füzet, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár 44–55.